

Uruşyň başga «penjiresi»

Category: Kitapcy, Psihologiýa, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Uruşyň başga "penjiresi" URUŞYŇ BAŞGA «PENJIRESI»

Adamyň beýnisi bilen syýasy çemeleşmeler gatnaşygy boýunça ylmy işleri alyp baran amerikan filosofy professor Jorj Lakoff adamyň syýasy pozisiýalarynyň köklerini barlady. Meselem:

– Adamyň özüni alyp barşy näme sebäpli hemişe rasional, akyllý-başly netijeleri döredip bilenok?

Munuň sebäbi hökmünde metaforalaryň, simwoliki aňlatmalaryň (meňzetmeleriň, kinaýalaryň) medeni-gündelik durmuşa agalyk edýändigini görkezdi.

Meselem, döwlet – «ata» ornuny tutmalydy!

Lakoff şeýle diýdi:

«- Dekart döwrüne, ýagny 1600-njy ýyllara gidilende, Renessansyň düşüňjani mantykly, rasional, bilnikli hasaplandygyny görýäris. Bu eýýäm möwriti geçen zat. Şol wagtdan bäri, düşüňjelerimiziň 98%-i bilnikli däl...

– Syýasy karar alma proseslerinde duýgularymyzyň doly daşarda goýulýan rasional çarçuwasy ýok!

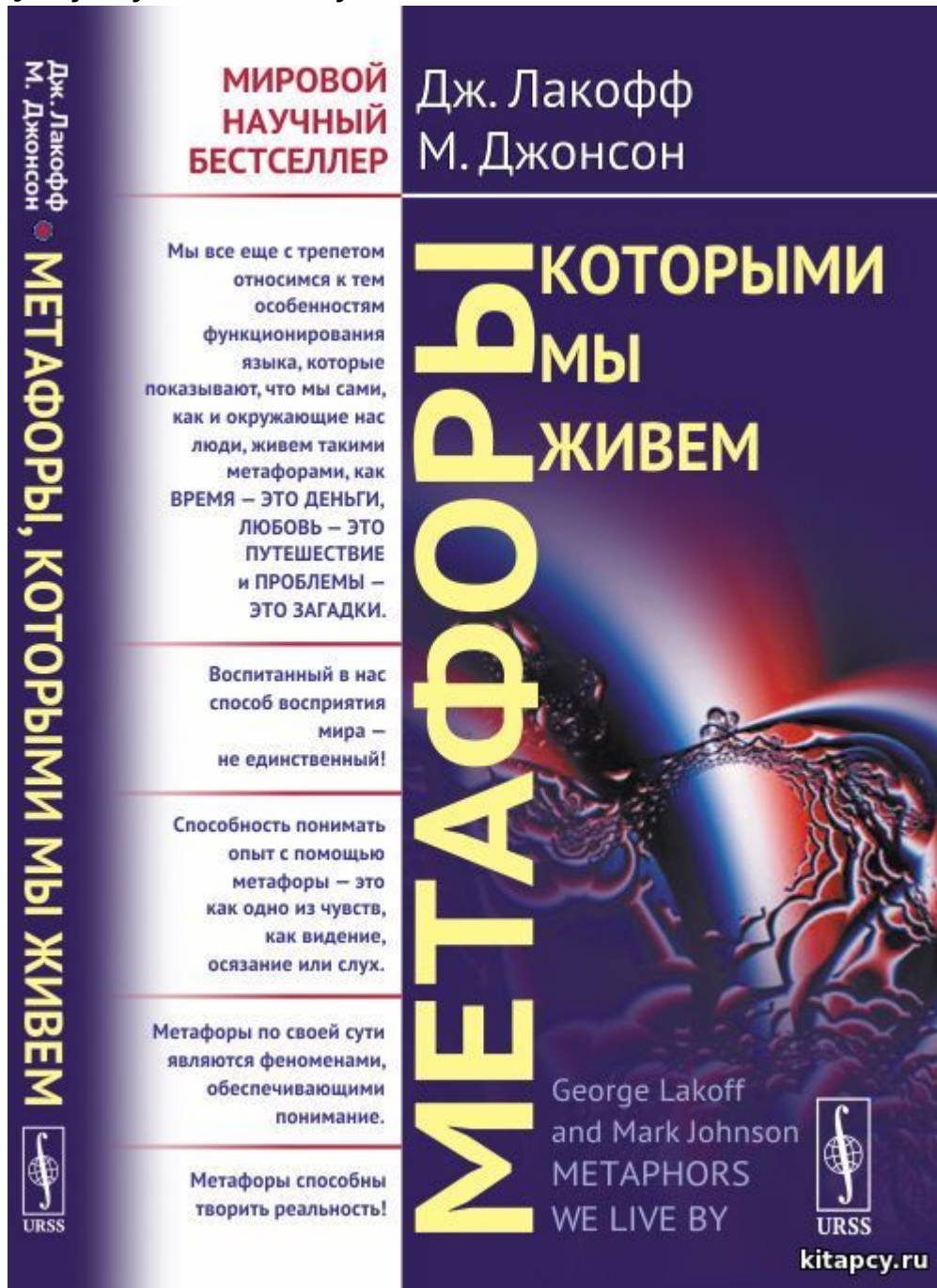
– Syýasy tarapdarlygymyzda psihologiki tejribelerimiz, trawmalarymyz, duýgularymuz ýaly duýguçyl faktorlar öňe saýlanýar...»

Meselem, uly trawmatiki wakalara uçran jemgyýetleriň ýas müddetleri rasionallygyň öňüne geçýär. Toparyň eden işine, gurnan hüjümine rasional jogap tapmagyň manysy ýok. Edil

«Hamasyň» Ysraýyla eden hüjümi ýaly...

Gürrüňsiz, ýeke-täk sebäp şu däl. Syýasy psihologiýany gözden salyp bolmaz diýýärin.

Şuny aýtmak isleýärin:

* * *

Biziň günlerimizde ýygy-ýygdydan diýen ýaly gorky manipulýasiýasy bilen jemgyýetçilik razylgy import edilýär.

Bu import syýasy bölünişiklere sebäp bolýar. Adamlar birtaraplaýyn aňlatmalar arkaly öňünden ýöredýän pikiri bilen endişe merkezli duýguçyl bölünişigi başdan geçirýär:

«Biz» we «keseki»...

Ýa-da: «Dost» we «Duşman»...

Hiç kim saýlap alan ýolunyň ýalňys bolup biljekdigini pikir etmeýär.

«Emma şu babatda häkimiýet başynda oturan partiýanyň edeni dogry» diýen badyňyza mähelläňizden gyrakladyp taşlaýarlar...

«Ýöne «Hamasyň» hüjümi...» diýen badyňyza mähelläňizden gyrakladyp taşlaýarlar...

Ine, şular ýaly syýasy psihologiýanyň arasyna dykyp goýdular! Akyl-paýhasyň däl-de, içgin duýgularyň ýesirine öwrüldik.

Sizden şuňa garaşylýar:

– Tarapyňyzyň «keseki» hasaplaýanyňy senem şeýtanlaşdyr!

Yzyndan şeýle diýilýär:

– Ortada bigünä adam pidalary we adamkärçilige sygyşmaýan şeýtana garşy agressiýa ulanmak, ar almak gerek.

Gorky, gahar-gazap, duşmançykyk bilen başgany şum şeýtan hasaplamak öç almak duýgusyny artdyrýar, agressiwligi aňsatlaşdyrýar. Bular ýaly ýörelgä bolan ynanjyda-da artdyrýar: Biziňki dogry!

Hiç kim adamkärçiligiň çygryndan çykylýanyňy agzanok. Hiç kimiň öz tarapyna, toparyna ters durasy gelenok.

Hemmeler şeýtanlaşdyrýan tarapyny jezalandyrmak, ýok etmek isleýär. Şeýdibem çaknyşmakdan, söweşmekden başga ýol galmaýar.

Eýse:

Nädip ýaraşyga gelmeli?

Nikolaas Tinbergen

The Study of INSTINCT

kitapcy.ru

* * *

ABŞ-daky köp sanly meşhur sud prosesinde ekspertlik we «CNN», «ABC News» ýaly habar beriş gulluklarynda geňeşçilik eden psihiatrist Maýkl Welner «erbetlige» şeýle baha berýär:

Duýguçyl trauma sebäp bolmak, ejizleri nyşanalap terrorizlemek, bolup geçen gynanjy dowam etdirmek we bularyň hemmesi üçin şatlanmak niýeti!

Täsin kesgitleme... Gitler Faşistik Germaniýada şeýtmedimi?

Häzirem şeýdýän yokmy?

ABŞ-nyň Eýrana bolan garaýşy şundan tapawutlymy?

«Terrorçylygyň goldawçysy, gan dökülmeginiň we durnuksyzlygyň sebäbi, demokratiýanyň we azatlygyň gany duşmany» we ş.m. we ş.m. Iki ýurdam biri-birlerini «erbetligiň gözbaşyndaky şeytan» hasaplaýar.

Jemläp aýdanynda:

« Hamas »-Ysraýyl urşy boýunça başga bir penjire açmak üçin şulary ýazdym:

Duýgular adama, topara ýa-da döwlete degişli bolmak we soňa görä dost we duşman tarapy kesgitlemegimize sebäp bolýar.

Karar bermekde, garaýşyňy bildirmekde akyl-paýhasy ulanyp, «sürä» garşy çykanuňyzda, hemme zatdan çetleşdirilýärsiňiz.

Bulam parahatçylyga zyýan edýär...

Şübhesiz, her bir çaknyşyk-uruş öz baglanyşygynda öwrenilmelidir. Emma baha bermäňizi edeniňizde wakalaryň psihiki-medeni ölçegini-de gözden salmaň...

Ýene bir sitata bilen sözümi soňlaýyn. Haýwanlardaky şahsy we sosial çemeleşme görnüşleri boýunça alyp baran ylmy işi bilen Nobel baýragyna mynasyp bolan Nikolas Timbergen şeýle diýýär:

«- Adam dawalaşýan münlerçe jandaryň arasynda dawasyny weýrançylyga äkidip, köpçülikleýin gyrgynçy bolup bilýän ýeketäk jandardyr...»

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 17.10.2023 ý. Publisistika